

KNJIGA I DOKUMENT U ZAVIČAJNOME MUZEJU OZALJ

BRANKA STERGAR

Zavičajni muzej Ozalj
muzoz@ka.t-com.hr

*Opći zavičajni muzeji neizostavno posjeduju te planski i kontinuirano skupljaju, čuvaju i prezentiraju i književnu baštinu zbog svojih nastojanja da sveobuhvatno predstave sve bitne značajke teritorija za koji su osnovani.*¹

Snježana Radovanlija Mileusnić

Zavičajni muzej Ozalj osnovan je 1971. g., u sklopu kulturnih događaja vezanih za 300. obljetnicu pogibije Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana, a organizacijski je bio vezan za Narodno sveučilište Ozalj, zajedno s Narodnom knjižnicom i čitaonicom. (sl. 1.) Osnivanje je potaknuto tradicijom kojoj su korijeni u muzeju i knjižnici Družbe braće Hrvatskog zmaja, što ga je 1928. g. osnovao Emil Laszowski u prostorima Staroga grada Ozlja. Nakon Drugoga svjetskog rata ponovno se pojavljuje ideja o muzeju, tada u organizaciji Društva prijatelja Ozlja, kojemu je cilj očuvanje Staroga grada i promicanje Ozlja kao izletničkog mjesta. S tim u svezi prirodnom se pokazala potreba za prezentacijom i interpretacijom bogate ozaljske povijesti.

Slika 1. Pogled na Zavičajni muzej Ozalj

¹ Mr. sc. Radovanlija Mileusnić, Snježana. Književna baština u muzejima. *Muzeologija* 43/44, 2006./2007.

Muzej pripada tipu kompleksnog muzeja koji prikuplja, čuva i obrađuje građu skupljenu na cijelom području, od sre-

dnjovjekovlja poznatom kao frankopanski ozaljski feud. Najprije se počela skupljati osnovna etnografska građa za zavičajni muzej te građa sačuvana u najbližjoj okolini dvorca. Brigom jednoga jedinog kustosa (a tako je i danas), inventar se proširivao i popunjavao materijalom baštinom, te su osnivane nove zbirke, a Muzej danas u svom fundusu ima ove zbirke:

- arheološku
- etnografsku
- kulturno-povijesnu
- sakralnu
- zbirku dokumenata (u kojoj su za sada i stare knjige)
- zbirku fotografija
- galeriju slika.

U sklopu Muzeja još od njegova osnutka djeluje i knjižnica, koja skuplja stručnu literaturu, što omogućuje kvalitetnu stručno-znanstvenu obradu zbirki zastupljenih u Muzeju. U početku je Muzej dijelio nabavu knjiga s Narodnom knjižnicom, ali se kasnije muzejska knjižnica odvojila kao samostalna.

Vrlo uspješna suradnja prvog kustosa muzeja prof. Martina Vajdića sa svećenicima Lipničko-ozaljskog dekanata rezultirala je pohranom crkvenoga pokretnog inventara koji je izvan upotrebe u Muzeju, s obvezom njegova čuvanja, restauriranja i izlaganja. Pohranjena su misna ruha i ostali tekstilni materijal, drvene skulpture, metalni predmeti te stare knjige i dokumenti iz knjižnica župnih dvorova.² (sl. 2)

Slika 2. Stare knjige iz knjižnica župnih dvora

U 40-godišnjem radu Muzeja prikupljeno je mnogo materijala s terena. Prof. M. Vajdić skupljao je privatnu dokumentaciju izumrlih ozaljskih obitelji iz njihovih napuštenih domova, znamenitosti zavičaja, razglednice i čestitke s početka 20. st., stare školske knjige i dokumentaciju vezanu za škole koje su gravitirale Ozlju, kao i lektirne knjige koje su se zatekle u školskim knjižnicama. Zapošljavanjem nove kustosice Branke Stergar u Muzeju prije dvadeset godina nastavlja se rad i skupljanje sve građe, pisane i tiskane. Međutim, knjige i dokumenti u ozaljskom su muzeju samo djelomično vezani za život i djelovanje književnika (pisaca), a znatno su povezani s prostorom i povijesnim okvirom kojemu su pripadali. Dokument ili stara knjiga svjedočanstvo su jednoga minulog života, kulturne razine društva ili pojedinca, socijalnog okruženja 19. i 20. st. u ozaljskom kraju. Iako se pronalazak nekoga novog dokumenta katkad činio beznačajnim tragom, mogao je dovesti do respektabilnog izložka za tematsku izložbu. Svakako je i prepoznavanje mu-

² Stergar, Branka. O zbirci starih knjiga u Zavičajnom muzeju Ozalj. *Informatica Museologica*, 29(1-2)1998, str. 30-35.

zealnosti predmeta imalo važnu ulogu u skupljanju, a kasnije i u prezentiranju teme za koju su pojedini predmeti izabrani. Sve se odnosilo na okolnosti u kojima su predmeti nađeni jer su mogli dodatno ispričati svoju priču. Ulaskom u Muzej, dokumenti su razvrstavani prema grupama i odlagani u kutije. Knjige su složene prema fondovima/temama na koje se odnose i dobile su svaka svoj ormar. Čekale su inventarizaciju.

Zavičajni muzej Ozalj raspolaže ovom građom:

suvremena knjižna građa

knjige i časopisi, periodika
izdanja časopisa i knjiga ozaljskih ustanova i pojedinaca
novine *Ozaljski vjesnik* (uvezane)
knjige u pretisku starih izdanja važnih za nacionalnu povijest

arhivsko rukopisno gradivo

rukopisi, osobna pisma, diplome, osobni dokumenti
kupoprodajni ugovori i testamenti izdani u crkvi u Trgu i Vrhovcu
crkvene Matice rođenih i umrlih, popis stanovnika, indulgencije...
školske spomenice

arhivsko gradivo

školska dokumentacija s kraja 19. i poč. 20. st.

dokumenti pošte s kraja 19. i poč. 20. st.
dokumentacija o gradnji željezničke pruge Metlika – Karlovac, 1908. – 1913. g.

dokumentacija iseljništva s poč. 20. st.

arhivsko knjižno gradivo

stare crkvene knjige, 17. – poč. 20. st.
školske knjige, kraj 19. i poč. 20. st.
beletristika i lektira s početka 20. st.
stručna literatura JAZU s poč. 20. st.
knjige u izdanju MH iz 19. i s poč. 20. st.

ostalo: razglednice, čestitke, čekovi, plakati, oglasi i ostali sitni tiskani materijal, kalendari vezani za ozaljsku povijest geodetske i školske karte
nacrti Staroga grada Ozlja
arhiva izložbi i arheoloških iskopavanja
fotografska građa:

Ozalj i njegova okolica, etnografsko snimanje terena 1983.

Slava Raškaj,

privatne fotografije Ozaljčana,

NOB, događaji iz novije povijesti,

otvorenja izložbi, obnova dvorca Ozalj
grafičke mape (smještene u galerijsku zbirku).

U pripremama za otvorenje stalnog postava koje su počele od 2000. g. pokazala se potreba inventarnog upisa svih predmeta koji će biti izloženi u postavu. Književnom tekstu koji će biti izložen pristupila sam kao muzejskom predmetu. I tada je nastao problem. Ne u odabiru i vrednovanju, muzealizaciji, ni u predstavljanju predmeta posjetiteljima; predmeti su odabrani za potrebu komunikacije te potkrepljuju i dopunjuju priču koja se prezentira. Problem je nastao pri obradi predmeta. U koju zbirku uvrstiti pojedinu građu? U dokumentarnu, zavičajnu, u knjižnicu starih knjiga ili...? Do tada je sve to pokrivala zbirka kulturne povijesti ili sakralna zbirka. Kako se inventar proširivao, tako se pokazalo da neke muzealije nisu na pravome mjestu. Novi posao donekle je olakšao M++ program, ali ipak nije dokraja riješio problem. Da bih svladala materiju obrade knjižne i dokumentarne građe, konzultirala sam knjižničare, arhiviste, posjećivala AKM seminare, simpozije o toj vrsti građe, razgovarala s kolegicama i kolegama koji se suočavaju sa sličnim problemima, ali nisam bila ništa pametnija. Naime, arhi-

vari odlažu građu bez inventarnog broja za svaki dokument, što bi trebala biti i praksa u muzeju. Građu istih fondova slažu i spremaju u kutije. Knjižničari u opisu svog rada također imaju drugačiji program, koji samo djelomično zadovoljava uklapanje u muzejsku dokumentaciju o predmetu. Na kraju sam se odlučila za otvaranje novih zbirki (koje do tada nisu bile navedene u Statutu ustanove) – *zbirki dokumenata*, i inventariziranje svakoga pojedinog predmeta, koji će zatim biti odložen u beskiselinsku kutiju, odvojen u košuljici od melineksa. Redoslijed inventarizacije nametao se s potrebom prezentiranja pojedinog predmeta i njegovim izdvajanjem iz fonda u koji je bio odložen, a zatim i obradom cijelog fonda.

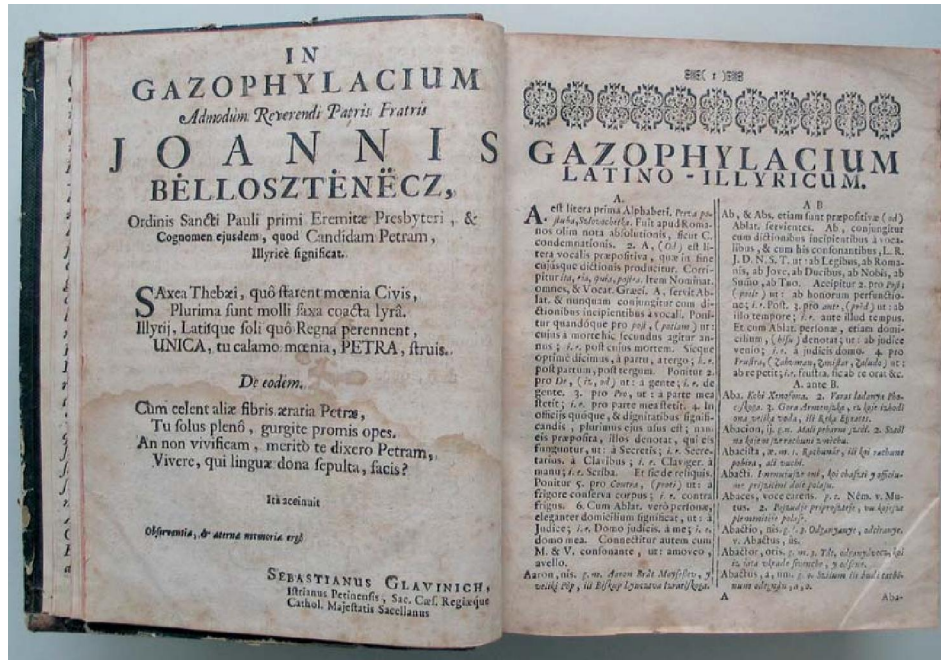
Slažem se s ovim navodima u članku Mate Artukovića o Ivani Brlić-Mažuranić: ... *Danas je ono što je nekada imalo sasvim privatan, obiteljski karakter građa izuzetnog značaja za rekonstrukciju povijesti građanske ili plemenitaške obitelji u Hrvatskoj u drugoj polovini 19. i prvoj polovini 20. stoljećaOcjenjujući u cjelini značenje te građe, možemo reći da nam daje uvid u političku, kulturnu, vjersku i gospodarsku povijest, svjedoči o mentalitetu jedne obitelji, daje važne detalje iz života uglednih pojedinaca...*³

Knjiga i dokument u Zavičajnome muzeju Ozalj imaju zavidno mjesto muzealija. Uloga im je dopuniti prezentiranu temu, vizualno/ilustrativno u vitrini dodati interpretativna svojstva ostalim predmetima, pogotovo ako se vitrina odnosi samo na pojedinačnu temu. U stalnom postavu Zavičajnog muzeja Ozalj,

u temama koje obrađuju vrijeme od 17. st. do novije povijesti, u svakoj ćemo vitrini naći pisanog materijala, bilo knjiga, bilo dokumenata: Ozaljski kulturni krug, barok u Lipničkom dekanatu, Slava Raškaj, iseljništvo, Družba braće Hrvatskog zmaja, školstvo s početka 20. st., željeznica, hidrocentrala... Iako sam u prethodnom tekstu navela da su knjige i dokumenti više vezani za povijest i prostor čiji su dio bile, Ozalj ima i vrijednu književnu baštinu znamenitih ljudi rođenih u Ozlju ili onih koji su djelovali u njemu. To su u povijesti bili pisci Ozaljskoga kulturnog kruga: Petar Zrinski, Katarina Frankopan Zrinska, njezin brat Fran Krsto Frankopan, pavlin Ivan Belostenec te Juraj Križanić, koji po rođenju pripada ozaljskom kraju. Svi su oni djelovali u 17. st. U 20. st., pak, istaknuo se povjesničar Emil Laszowski kao pisac eseja i priča o ozaljskom kraju, ali i kao arhivar koji je sačuvao i obradio arhivu obitelji Batthyany (njegovom inicijativom ona je 1935. prenesena iz Staroga grada Ozlja u Hrvatski državni arhiv u Zagrebu). U drugoj polovici 20. st. značajna ličnost za edukativnu djelatnost bio je prof. dr. Stjepko Težak, rođeni Ozaljčanin, lingvist koji se bavio ozaljskim govorom, a kao zaljubljenik u taj govor napisao je i nekoliko knjiga na lokalnom dijalektu, što su danas skupljene u lokalnoj Narodnoj knjižnici i čitaonici *Katarina Zrinska*. U tijeku su dogovori s njegovom obitelji o pohrani originalnih radova u zavičajnu zbirku, koja bi se utemeljila te obuhvatila i donaciju nekoliko tisuća fotografija vezanih za ozaljske događaje fotografa Ivice Grgića, također Ozaljčanina.

Zavičajni muzej Ozalj trenutačno nema stalnog postava jer se obavljaju građevni

³ Artuković Mato. Arhiv obitelji Brlić u Slavonском Brodu. *Muzeologija* 43/44, 2006/2007, str. 225.

Slika 3. Gazophylacium

radovi nad stropom izložbenih dvorana. U planu je proširenje stalnog postava, pogotovo građom s kraja 19. i početka 20. st.; dokumentarnim zbirka o školi, pošti i gradnji željeznice, ali i građom iz novijega povijesnog razdoblja – iz 20. st. Do sada omalovažavani književni fond s kraja 19. i početka 20. st. bit će revaloriziran. Do tada planiramo ostvariti digitalizaciju *Ozaljskog vjesnika*, kao što smo, u suradnji s ozaljskom knjižnicom, već digitalizirali *Gazophylacium* pavlina Ivana Belostenca iz 1740. g. (sl. 3.)

BOOK AND DOCUMENT IN OZALJ LOCAL HISTORY MUSEUM

Found in 1971, Ozalj Local History Museum is a complex museum that collects, looks after and studies material collected in the area that from the Middle Ages was known as the Ozalj feud of the Frankopans. From its very founding, the museum has had a library as a component part, for it collects specialised reading matter than enables high quality scholarly treatment of the collections in the museum. The collaboration of the museum with the clergy of the Lipnice-Ozalj

deanery means that in the museum there are also old books and documents from the libraries of the vicarages in the area. The museum collects the private documentation of the old families of Ozalj, the features of the area, postcards and greetings cards from the early 20th century, old school books and documents related to schools, belles lettres and set texts found in school libraries, and the local hydroelectric generating station. All kinds of material are collected – hand written and printed, private and public. Manuscripts and printed material is inventories in the collection of documents, each object individually, and is then placed in an acid-free box separated in a melinex sleeve. The order of the inventory is conditioned by the need to present the objects and to extract them from their fonds, and then for study and processing of the whole of the fonds.

When the permanent display of the museum was opened in 2002, the books and documents were displayed along with historical themes from the 17th to the 20th century: the Ozalj Cultural Circle (P. Zrinski and K. Frankopan, F. K. Frankopan, I. Belostenac); the Braće Hrvatskog Zmaja association and E. Laszowski; Slava Raškaj; school, railway, hydroelectricity plant; post office. In association with Ozalj popular library, the museum digitalised the *Gazophylacium* of Ivan Belostenac, of 1740. It is also planned to digitalise the newspaper *Ozaljski vjesnik*.